

V svoja greshen zhivot sym stojal pred mnogo shedjovri na svetovnoto izkustvo. Izvivah vrat v Sikstinskata kapela pod “Strashnija syd” na Mikelandzhelo, blyskah se s ljubopitnata tylpa pred “Mona Liza” v Luvyra, chakah smjanata na Rembrandovata “Noshtna strazha” v Amsterdam, zavizhdah na nedostizhimoto umenie, s koeto sa risuvani Rafaelovite madoni vyv Vatikana... No, tova, vse pak, bjaha samo kartini. Na stena, dyrvo ili platno, vse edno. Onezi, naj-prochutite, bjaha i naj-dobre pazeni. Pred tjah stojaha uniformeni pazachi, zorko nabljudavajki vsjako dvizhenie na onezi, koito gledaha, ili gi ograzhdaha s beli vyzheta na mesingovi stylbcheta, taka che do tjah ne mozheshe da se pristypi po-blizo ot dva metra. “Noshtnata strazha”, naprimer, se namira v Rajksmuzeum dylboko zad stena ot neprobivaemo styklo, a na gyrba na vsjaka prochuta madona alarmeno ustrojstvo zapochva da vie i pishti v miga, kogato njakoj gi dokosne.

Onova, koeto ne sym dokosnal – ne sym go vidjal.

Mozhe bi i v tova e syshtestvenata razlika mezhdu izkustvoto na Iztoka i Zapada. Naj-goljamata svetinja na pravoslaviето, hilendarskata *Troeruchica*, ne se nuzhdae ot nichija i nikakva zashtita. Tja ja predostavja na drugite, na onezi, koito se moljat pred neja. I makar che ne stoi na oltara, kakto bi se ochakvalo, a na iztochnata strana na jugozapadnata kolona na cyrkvata, vsjaka krachka i vseki pogled e nasochen kym neja, sjakash njakakva magichna sila se izlychva i ot obratnata j strana.

S vyrvolicata monasheski senki se priblizhavam stypka po stypka kym *Troeruchicata*. Priblizhavajki se, monasite dylboko j se poklanjat, krystjat se i padat nichkom, dopirajki chelo v kamennite plochi. I makar che poradi oskydnoto

osvetlenie v hrama ne razpoznavam otdalech jasno nejnite formi, vizhdam kak ot ikonata blika njakakva stranna, neponjatna svetlina – syvsem ne prilichashta na onova izkustveno osvetlenie v mnogo katedrali na Zapad, v koito sym vlizal, koeto s nasochenite snopove na reflektorite kym prochutite bogorodici neuspeshno se opitva da j podrazhava. *Troeruchicata* izlychva sobstvena vytreshna svetlina. Togava i az padam kato pokosen vyrhu kamennite plochi, povdigam se i, krystejki se, celuvam zlatnata ramka na ikonata, gledajki ja syvsem otblizo – po-blizo otkolkoto do vsjako prochuto proizvedenie na izkustvoto, pred koeto sym bil njakoga, koeto v mig bi zasvirilo, zapishtjalo i zavilo, kato po tozi nachin bi prizovalo cjala armija vyoryzheni pazachi. Vizhdam ochite j, koito me gledat, sjakash razbirat vsichko, s pogled, pylen sys systradanie, blagost i proshka. I makar che znam vsichko, ili pochti vsichko, za vizantijskija nachin na risuvane na ikoni, za vidovete dyrvo, na koito se pravjat, za preimushtestvoto na lipovoto i chereshovoto nad ostanalite, za vremeto, prez koeto trjabva da otlezhi, predi da se zapochne s rabotata, za nanasjaneto na sloevete pigmenti, ot koito se pravi bojata, za enkaustikata i pozlatata, za kanona, po kojto se risuva, moite bezpolezni znanija, s koito se percheh pred specialistite, izchezvat i az v tozi hilendarski chas po nishto ne se razlichavam ot negramotnija maloumen prosjak, kojto nishto ne znae za ikonite.

Ikonata e ne samo kartina. Tja e mnogo poveche ot tova – nachin na zhivot, forma na molitva, borba sys samija sebe si, za da postignesh, rabotejki usyrдно i smireno v dylgi posti, duhovno syvyrshenstvo. Tja, predi vsichko, trjabva da se razglezhda ne kato obiknovena kartina v proslava na Bozhestvenostta, kakyvto e, naprimer, sluchajat s izkustvoto ot evropejskija renesans, a kato simvol, kojto dava vyzmozhnost za

duhoven dostyp do prototipa, dostigane na otvydnoto chrez predmet ot tozi svjat.

Kak e vyzmozchno edna ikona da byde chudotvorna? Pырvo, sloevete boi, naneseni vyrhu dyrvenata ploskost, sa propiti s dylbokata vjara na hudozhnika. Tazi ogromna, nasochena energija se vryshta ot ikonata kym onzi, kojto se moli pred neja i kojto, syshto taka, sys silata na cjaloto si syshtestvo i vjara j darjava nepodozirana mosht.

V traktata si “Erminija ili rykovodstvo po ikonopisno izkustvo”, monahyt Dionisij ot Furna v nachaloto na osemnajseti vek se pozovava na svoja velik uchitel, sluzhesht mu za primer, Emanuil Panselin ot Solun, kojto “s lycha na ikonopisnoto izkustvo zasveti kato slynce” i kojto, mezhdru drugoto, izografisal i zabelezhitelnite manastiri na Aton, nastavljavajki vseki ikonopisec da izreche predi rabotata si, sled kato go blagoslovi duhovnijat mu otec, slednata molitva:

“Gospodi Isuse Hriste, Bozhe nash, Ti, kojto si otpechatal vyrhu svjatata plashtenica svjatata ikona na Tvoja prechist obraz, Ti, kojto sys Svetija Duh si vdyhnovil Tvoja bozhestven apostol i evangelist Luka da narisuva lika na prechistata Majka Tvoja, kojato kato dete te dyrzhi v svoja skut i kojato e kazala: ‘Blagodatta ot tozi, kogoto rodih, zaradi Men, neka byde s тази ikona’. Ti sam, Gospodi, Bozhe na vsichko, na prosvetata i razuma, povedi dushata, syrceto i uma na slugata Tvoj i nasochvaj rycete mu, za da izografisa bezpogreshno i dostojno Tvoeto prebivalishte, Tvojata prechista Majka, i vsichki svetii, za slavata Tvoja, za ukrajsjavane i prelest na Svetata Cyrkva Tvoja, i za oproshtavane na grehovete na vsichki, koito duhovno se poklanjat na svetite ikoni i sys strahopochitanie gi celuvat, a pochit otdavat na Pырvoobraza. Izbavi, prochee, nego ot vsjako nechisto privedenie, kogato zapochne da napredva pod Tvoite zapovedi i s molitvite na

prechistata Majka Tvoja, na svetija slaven apostol i evangelist Luka i vsichki svetii. Amin.”

Edva sled тази molitva v strog post, ikonopiseцыt pristypva kym svojata rabota. Kolko e dylbochinata i silata na tjahnata vjara i s kolko smirenost sa risovali svoite tvorbi, naj-dobre svidetelstva tova, che mnozinstvoto ot tjah, onezi, koito v samozalichavaneto si stignali naj-dalech, nikoga dori i ne podpisvali svoite ikoni, otrichajki se ot praznata slavata, priznaniето i suetata na hudozhnika. I hilendarskata *Bogorodica Troeruchica* ne e podpisana.

Proizhodyt na ikonata *Bogorodica Troeruchica* sjakash i do den dneshen e pokrit s buloto na njakakva tajna. V monografiite za izkustvoto na ikonopista i za Hilendar, chijato svetinja e, tja pestelivo se spomenava. Poznavachite poveche se interesuvat ot stila, a ne ot syshtnostta.

Edin neuk monah me uverjivashe pred *Troeruchicata*, che e edna ot trite, koito e narisuval samijat sveti Luka. Izkustvedite tvyrđjat, che proizhozhda ot klasicisticchnata vizantijska shkola ot chetirinajseti vek, koeto izkljuchva dostovernostta na predaniето, che v Hilendar, ot Erusalim, kydeto hodil da se pokloni na Hristovija grob, ja donesyl sveti Sava, kojto umrjal cjal vek po-rano.

Sjakash тази *Bogorodica Chudotvorka* e proizljazla ot nishtoto – prosto e doletjala ot nebeto, za da dava uteha na neshtastnite.

Vse pak, edno e sigurno: tretata j ryka, po kojato poluchila i imeto si, e svyrzana s predaniето za Joan Damaskin, neustrashimija borec protiv ereticite, koito sa nastojavali ot cyrkvite i drugite hramove da se izhvyrljat ikonite, a kojto v тази borba poluchil strashna rana i skoro ostanal bez edna ryka. Togava na pomosht mu se pritekla *Bogorodica* i napravila taka, che otsechenata mu ryka da zaraste. Ot blagodarnost, toj otljaj

ryka ot srebro i ja postavil vyrhu ikonata na Bogorodica, i taka tja poluchila i treta ryka.

Vyv vseki sluchaj, тази ikona se schita za chudotvorna i tja, naistina, e v systojanie da napravi chudesa. Zhivorad Lazich, napisal “Zhitie na igumena Danilo Jovanovich Hilendarski”, zapisva edno takova chudo, kogato prez 1924 godina golemijat pozhar, kojto bushuval iz cjala Sveta gora, se priblizhil na stotina metra ot Hilendarskija manastir. Eto kak bilo: “Vsichki bjagaha ot ogynja, vsichki, osven dyrvetata, koito se ogyvaha i padaha v cheljustite na nenasitnija plamyk, pukajki ot bolka. Gorata, kogato gori, stene i ohka. Danilo, znachi, trygna pravo kym plamyka, peejki si psalmi i gotov da izgori s naj-velikata hilendarska ikona.

– Ne znae kakvo pravi! Poludjal e! Vzemete mu ikonata, dokato ne e kysno! – vikaha bratjata, no nikoj ne se osmeli da se priblizhi do nego i da iztrygne ot rycete mu *Troeruchicata*.

Oshte njakolko desetki krachki i shte go zadushi nazhezhenijat vyzduh, shte go ubie goreshtinata. Shte izchezne i Zashtitnicata, shte byde izvyrshen goljam grjah. Bez edin jeromonah mozhe, no kakvo shte pravi svetata obitel bez *Troeruchicata*?

Pozharyt tolkova se beshe priblizhil do manastirskite zidove, che kostenurkite vieha kato chakali.

Njakyde pod zemjata se chu tyten. I vjatyryt, kojto do tozi moment duhashe ot sever, izvednyzh izchezna s tytena, a s mnogo po-goljama sila dojde vjatyryt ot jug. Nahvyrli se vyrhu visokite jarko cherveni kydeli s cjalata si sila i te se ogynaha stypisani. Chu se pronizitelna grymotevica i se pojavi bljaskava mylnija. Danilo s ostanalite povtarjashe Isusovata molitva. Nad prashteneto na pozhara jasno se chuvaha dumite:

‘Isuse Hriste, Bozhe moj, pomiluj mene greshnago!’

Jarostnijat vjatyv vilnee v gorata, kysa kloni, gromi i potushava ogynja. I togava proehtja oshte edin zaplashitelen vik na Ilija Grymoverzheca, i se izlja takyv dyzhd, che se sljaha nebeto i zemjata. Istinski uragan. Djavolyt, sprjan blizo do celta, zapochna da skimti, no go zalja porojat i toj napyлно izdyhna, ostavjajki sled sebe si samo ovyglenite dyneri i strujki dim.”

I oshte vednyzh, njakyde v nachaloto na sedemdesette, Bogorodica Troeruchica spasila Hilendar. Bilo ljato i v Sveta gora ot novo besneel pozhar, gyltajki gori i manastirski metosi. V gaseneto na tozi goljam pozhar izgubili zhivota si njakolko solunski pozharnikari i policai. A kogato plamycite doshli pochti do samite hilendarski zidove, togavashnijat igumen naredil ot cyrkvata da se iznese *Troeruchicata* i s neja da se poeme v litijno shestvie okolo manastira. V syshtija mig se natrupali tezhki, gysti oblaci, ot koito skoro livnal dyzhd i ugasil pozhara v momenta, kogato vsichko se smjatalo za izgubeno. Belgradskite vestnici komentiraha tova chudo s jazvitelni pisanija, che v edno obiknoveno meteorologichno javlenie, kogato zaradi goljamata goreshtina i izparenija se natrupali oblaci i ot tjah se izljajal dyzhd, fanaticite i religioznite vizhdaj svryhestestveno javlenie.

Sled izvestno vreme pri igumena doshyl shefyt na policijata v Solun, kojto komandval gaseneto, i go popital, zashto ne iznesyl chudotvornata ikona predi da zaginat tolkova ot negovite hora.

“E, moj gospodine – govori se, che rekyl togava igumenyt, – *Troeruchicata* ne se iznasja bez naj-goljama nevolja, a kogato na syrbite im pripari na prystite. Inache, ako se iznasjashe po vseki povod, tja shteshe vmesto vas da byde shef na policijata v Solun, shteshe da globjava za nepravilno parkirane, da zalavja zheni v iznevjara, da arestuva drebni prestypnici...”

